

Lena Hribar

Barbara Skubic

ŽIVLJENJE V NAJEM

rent /rent/

I. preterit, pret. del., glej rend

II. sam.

1. najemnina; najem

2. zlasti am. izposojnina

3. knjiž. raztrganina

4. razkol, shizma (Veliki angleško-slovenski slovar, DZS)

Hiša na vogalu Vzhodne 11. ulice in Avenije B je presečišče vseh definicij: ranjene skupnosti, v kateri se posamezniki oklepajo vsakega znaka življenja in topline, realnosti nepremičninskega trga v New Yorku, kjer ob ceni najemnine za kvadratni meter lahko nasedejo še tako močna prijateljstva in življenja, v katerem je vse na up.

V luči drugih problemov, s katerimi se spopadajo junaki Larsonovega mjuzikla, se zdi govorjenje o nepremičninah nekoliko frivolno, vendar je bistveno za razumevanje velikega dela problemov med posameznimi etničnimi, socialnimi in ekonomskimi skupinami. In prav preplet vseh teh skupin je tisto, kar je *Rent* iz »še enega« mjuzikla spremenilo v študijo ameriške družbe, o kateri je mogoče še danes govoriti z različnih vidikov in ki je zanimiva za občinstvo povsod po svetu.

Intersekcionalnost – *analitična¹ in interpretativna perspektiva v raziskovanju, javnem delovanju in pripravi javnih politik, ki neenakost in diskriminacijo ne locira avtomatično v eno samo dimenzijo (denimo spol ali razred ali etničnost) niti v eno samo področje (denimo v ekonomijo ali kulturo ali zasebnost), temveč upošteva njihovo medsebojno učinkovanje (iz zgibanke Mirovnega inštituta).*

Naj uporabim besede afroameriške profesorice prava Kimberlé Crenshaw, ki si je izmislila izraz intersekcionalnost, v katerem je učinke rasizma in drugih oblik diskriminacije primerjala s posledicami prometne nesreče v križišču

¹ http://siaprem.mirovni-institut.si/pdf/siaprem_zlozenka.pdf.

neprednostnih cest: »Ni vedno lahko rekonstruirati nesreče. Včasih sledi in poškodbe preprosto kažejo, da je do njih prišlo hkrati, in onemogočajo prizadevanja, da bi ugotovili, kateri voznik je nesrečo povzročil. V takih primerih se dogaja, da ni odgovoren noben voznik, žrtvi se ne pomaga in vsi vpleteni se preprosto usedejo nazaj v avtomobile in odbrzijo.«²

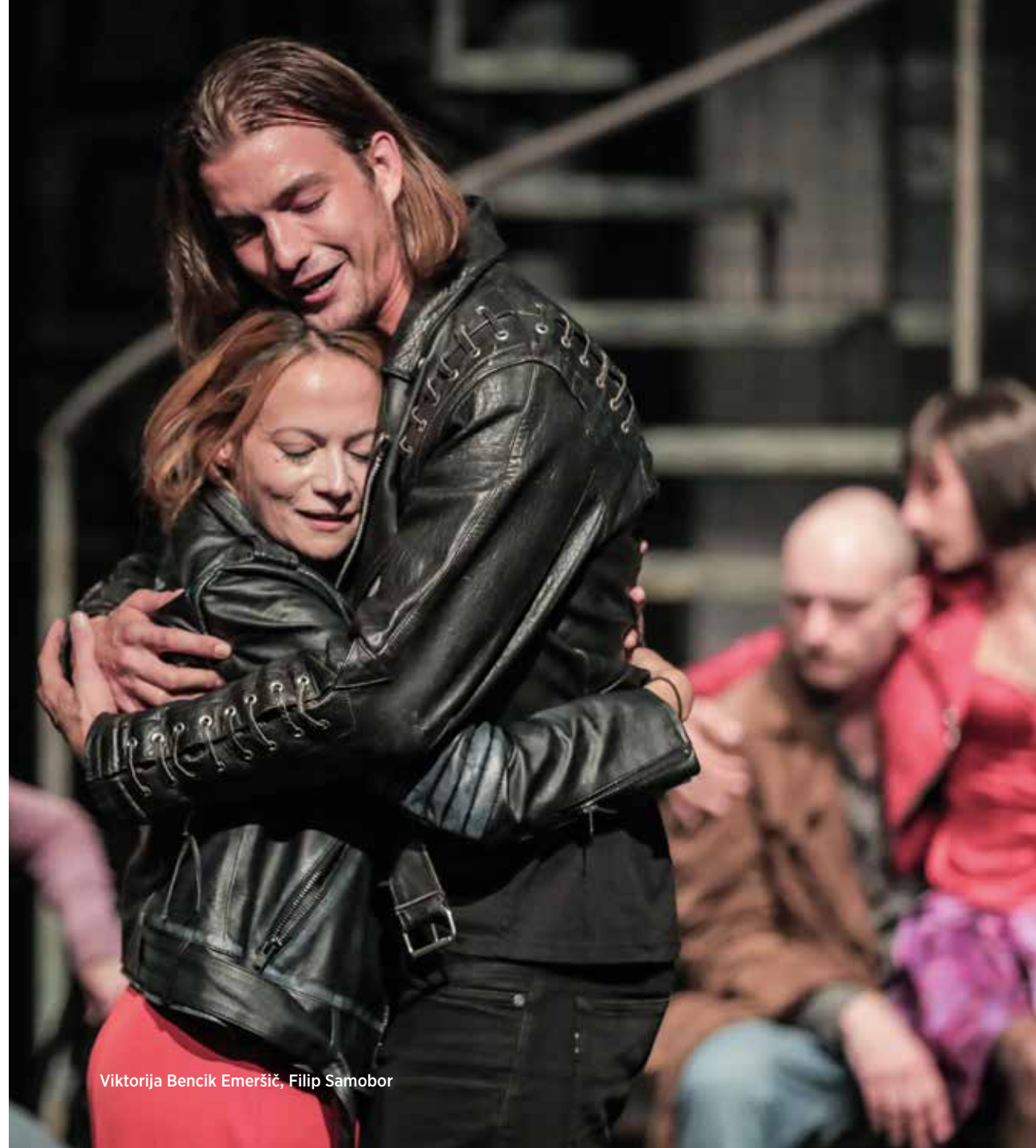
Junaki in naključni mimoidoči v Larsonovem mjuziklu so žrtve take nesreče: ostareli, pripadniki manjšin, umetniki, brezdomci, uživalci drog in homoseksualci, katerih skupnosti so zdesetkali revščina, beg v predmestja, krek in vojna proti drogam, epidemija HIV/aids, dokončno pa jih bo pokopala razvojna strategija v korist nepremičninskih mešetarjev.

Rent ni po naključju postavljen v morda socialno in etnično najbolj raznoliko in zanimivo četrt v New Yorku. Zgodovinsko je bil Lower East Side za mnoge imigrante prva postaja po registraciji na otoku Ellis. Stanovanja so bila slaba in cenena, ampak do služb (v tekstilnih delavnicah ali v pristanišču) je bilo mogoče peš, kar je vsaj meznim delavcem olajšalo življenje, različne skupnosti (tudi slovenska, slovenska cerkev je nedaleč stran) pa so imele vzpostavljene dovolj močne socialne mreže, da so lahko pomagale prišlekom, dokler si niso mogli pomagati sami. Z vsakim novim valom migrantov so se stare skupnosti pomikale navzven, v boljše življenje – za seboj pa puščale trmaste čudake, ki jih spremembe niso motile, ali pa take, ki si selitve niso mogli privoščiti.

Tukaj nastopi vprašanje življenjskega prostora. Več ko je vpliva interseksionalnosti, hitreje se krči. Za revne in s HIV-om okužene umetnike ga v New Yorku v poznih osemdesetih ni bilo veliko. Za pripadnike manjšin, okužene s HIV-om, še manj. Mark, Roger, Mimi, Maureen ... morda delujejo sebični (in vsaj za nekatere od njih lahko mirno trdimo, da niso posebej prijetni ljudje), a zanje vprašanje, ali bo Benny spoštoval dogovor in jim dovolil zastoj živeti v stavbi, ni umetniška kaprica – je življenjskega pomena. Če jih Benny izseli, se bodo pridružili brezdomcem v parku Tompkins Square. Ne gre samo za to, da so brez denarja – tudi če bi denar imeli, jim ne bi nihče oddal stanovanja.

Rent opozarja tudi na to, kako omejen dostop do bivališča imajo posamezne skupine. Morda sta se v letih od nastanka mjuzikla temi drog in bolezni zdeli zanimivejši, predvsem zato, ker je bolj očitno, kako vplivata na medčloveške odnose. Četudi razumemo, da je vprašanje čiščenja mesta šotorov v parku Tompkins Square pomembna tema – tudi zato, ker je prvič po dolgih letih v tako velikem obsegu razkrila brutalnost newyorške policije (in tema policijskega nasilja je v ameriškem vsakdanu še vedno stalnica) –, je za gledalca morda nekoliko v drugem planu; koliko ljudi pa smo v devetdesetih poznali, ki so jih v mirnodobnih razmerah vrgli na cesto? A časi se spreminjajo in ob 20. obletnici prazvedbe je – v luči globalnega zloma gospodarstva in temu primerno razsutega trga nepremičnin – vprašanje bivališča in pravice do njega zanimivo in pomembno.

² Crenshaw, Kimberlé, 1989: Demarginalizing Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics. *University of Chicago legal forum* (1): article 8. Dostopno prek: www.chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8 (12. april 2016).

Viktorija Bencik Emeršič, Filip Samobor

Nepremičninska kriza je udarila vse. V povezavi s krizo trga dela, ki – pri nas in po svetu – prinaša prisilno prekarizacijo delovnih mest, je srednji razred spravila v šok: prvič po drugi svetovni vojni imamo opravka z generacijo, ki lahko pričakuje, da bo živela slabše od svojih staršev. (In ja, smešno je, da to pišem v članku za *Rent*, kjer tako rekoč prvi stavki razkrijejo, kakšen je odnos – čustven, družben, finančen – med Markom in njegovimi starši.)

Tu je potrebna nekoliko daljša digresija.

Od konca petdesetih je iz mest potekala selitev, imenovana *beli beg* – ad hoc prevod izraza *white flight*, ki označuje selitve belskega srednjega razreda v predmestja. Ime je strašljivo in nam nič kaj subtilno namiguje, da so bili belci iz velikih ameriških mest *pregnani*. A ob natančnem pregledu je resnica nekoliko drugačna.

Povojna stanovanjska kriza je sprožila gradnjo velikih sosesk v okviru javno-zasebnih partnerstev, kar je še povečalo diskriminacijo pri dostopu do stanovanja. Četudi so bila stanovanja v veliki meri zgrajena z javnim denarjem, so si »zasebna podjetja« lahko mirno privoščila, da manjšinam stanovanj niso oddajala. To je v praksi pomenilo, da črnsko prebivalstvo kljub uradni desegregaciji še vedno ni imelo možnosti za selitev iz getov.

Ker pa se je njihova kupna moč večala, so se počasi začeli seliti v stare, tradicionalno imigrantske soseske. Bolj kakor v New Yorku je bilo to opazno v Chicagu, denimo v četrti South Side (ki je bila nekoč italijanska, malo pa tudi slovenska, njen najznamenitejši stanovalc pa je nekdanji ameriški predsednik Barack Obama) – a tudi New York ni bil imun. (Alphabet City je bil v času, ko se dogaja *Rent*, pretežno »latinski«, čez reko v Brooklynu pa se je četrt Bedford-Stuyvesant iz italijanske že davno spremenila v pretežno afroameriško – ne brez težav, kakor se zagotovo spomnite iz filma *V vročici noči* Spika Leeja iz leta 1989.)

Nastopijo nepremičninski mešetarji: s strašenjem belskega prebivalstva v starih četrtih, da se bodo v njihovih soseskah naselili črnci, kar bo izničilo vrednost njihovih nepremičnin, njih pa izpostavilo kriminalu in mešanju ras, so lepo število stanovalcev pripravili do tega, da so jim svoje nepremičnine prodali pod ceno in se preselili v prijetna, rasno neproblematična predmestja, v hiške z belo leseno ograjo (in od agenta brez dvoma dobili popust). Tehnika, znana kot »blockbusting«, se je izjemno dobro obnesla: stare četrti v središčih mest so se praznile, stanovanja in vrstne hiše v njih pa so nepremičninariji za bistveno višje cene prodajali Afroameričanom. Ker zanje na trgu velike izbire ni bilo, so pač plačali, kolikor so od njih zahtevali.

Gentrifikacija – priseljevanje prebivalcev srednjega in višjega sloja v prenovljena območja, praviloma v mestnih središčih ali njihovi bližini, in odseljevanje revnega prebivalstva zaradi povišanja stroškov prebivanja (Urbanistični terminološki slovar, ZRC SAZU).

Življenje v umazanih mestnih središčih je lahko neprijetno. Nenehen hrup, vedno višje najemnine, pomanjkanje parkirišč – to se vzame v zakup. A občasno – občasno – si zaželite stanovanje z električno napeljavo, ki bi prenesla, da hkrati delata sesalnik in računalnik. In otroke bi radi poslali v varno šolo, kjer bi se naučili kaj več, kakor podpisati se z malimi tiskanimi črkami.

A obnova je eno, gentrifikacija pa drugo. Obnova, ki izboljša življenje obstoječih prebivalcev, ni bila tisto, kar so imeli v mislih mešetarji, ko so se ponudili, da za primerno ceno odkupijo razpadle soseske. Ne, razpadajoče hiše so se spremenile v »priložnosti«, za stanovalce pa so postale predrage. In če so stanovalci po naključju plačevali zajamčeno neprofitno najemnino, jih je bilo treba zlepa ali zgrda pripraviti do tega, da se izselijo. In zakaj ne: povprečna mesečna najemnina za trosobno stanovanje na vogalu 11. in Avenije B danes znaša skoraj 6.000 dolarjev.

In tu nastopita raztrganina in razkol. Tukaj se vedno znova začne *Rent*: nekdanji prijatelji, razdrto zavezništvo med umetniki in drugimi prebivalci četrti, brezdomci. Ranjena skupnost, ki ji zadnji udarec zadaja nekaj, kar bi ji po logiki moralo prinesiti blagostanje. Neskončna brutalnost prostega trga, ki je bil, ko je newyorška policija leta 1988 porušila šotorišče v parku, še v povojih.

»V teh nevarnih časih, ko se zdi, da svet poka po šivih, se lahko vsi preživetja naučimo od tistih, ki vsak dan smrti gledajo naravnost v oči; seči moramo drug k drugemu in se povezati v skupnost, ne pa da se ob koncu tisočletja skrivamo pred grožnjami življenja,« je nekaj dni pred smrtjo – in premiero mjuzikla – zapisal Jonathan Larson.

In ko gre h koncu drugo desetletje novega tisočletja te naloge še nismo opravili: še vedno se moramo učiti, kako živeti v ranjenih skupnostih, kjer življenje najemamo za vedno višjo ceno, živimo pa ga iz upa v up. Ker drugače ne gre.

Ana Dolinar Hrvvat, Lena Hribar